EBÜDDERDÂ (radıyallahü anh)

Eshâb-ı kiramın meşhûrlarından. İsmi Uveymir bin Zeyd el-Ensârî el-Hazrecî'dir. Ebüdderdâ künyesidir. Doğum târihi bilinmemektedir. 32 (m. 652) senesinde Şam'da vefât etti. Tefsîr, hadîs, fıkıh ilimlerinde meşhûr Sahâbîdir. Bilhassa Kur'ân-ı kerîmi ezberlemiş olmasıyla ve kırâat ilmini pek çok kimseye öğretmesiyle meşhûrdur.

Ebüdderdâ (radıyallahü anh), Hicretin ikinci senesinde müslüman oldu. Daha önce ticâretle uğraşırdı. Bu sebeble çok yer gezmiş ve çok kimseler görmüştü. Öğrendiği bir çok malûmat neticesinde ticâretten vazgeçip, kendi kendine ibâdet etmeye başlamıştı. Peygamberimiz (aleyhisselâm) Medine'ye hicret edince, Ebüdderdâ, İslâmiyetin üstünlüğünü görerek müslüman oldu. "Ticâretle ibâdeti birleştirmek istedim mümkün olmadı. Ticâreti bırakıp ibâdete yöneldim."

buyurmuştur. O müslüman olmadan önce Bedir savaşı yapılmıştı. Uhud savaşında ve diğer savaşların hepsinde bulundu. Uhud savaşında gösterdiği cesâret ve kahramanlığı çok dikkati çekmiştir. Peygamberimiz (aleyhisselâm) onu methetmiştir: “Uveymir ne mükemmel süvaridir” buyurmuştur. Peygamberimiz (aleyhisselâm) hicretten sonra Eshâb-ı kiram arasında kurduğu kardeşlikte Ebüdderdâ’yı (radıyallahü anh) Selmân-ı Fârisî (radıyallahü anh) ile kardeş yaptı. Ebüdderdâ (radıyallahü anh) Hendek savaşında, Hudeybiye andlaşmasında, Hayber’in fethinde, Mekke’nin fethinde, Huneyn ve Tebük gazvelerinde ve Veda Haccında da bulunmuştur. Peygamberimizin (aleyhisselâm) zamanında Kur’ân-ı kerîmi tamamen ezberlemiştir. Âyet-i kerîmelerin çoğunun tefsîrini bizzat Peygamber efendimize (aleyhisselâm) sorarak öğrenmiştir.

Ebüdderdâ (radıyallahü anh), Peygamberimizin (aleyhisselâm) vefâtından sonra Medine’de kalmaya tahammül edememiştir. Dolaştığı her yerde Resûlullahın (aleyhisselâm) hatırasını görüp, dayanamadığından Şam’a gidip, orada yerleşti. Hazreti Ömer’in isteği üzere Şam’da ders vermeye başladı. Çok sayıda âlim yetiştirdi. Tefsîr, hadîs, fıkıh ilimlerini öğretmesinin yanında, verdiği Kur’ân-ı kerîm dersleri meşhûrdur. Bu derslerinde kırâat ilmi üzerinde durmuştur. Şam’da Câmii Kebîr’de verdiği bu derslerine pek çok sayıda talebe katılırdı. Talebelerine onar kişilik halkalar halinde ders verirdi. Her ders halkasını ayrı ayrı kontrol ederdi. Bir defasında talebeleri sayıldığında binaltıyüz civarında oldukları görülmüştür. Bu derslere Eshâb-ı kiramdan da katılanlar olmuştur. Tabiînden yüzlerce âlim yetiştirmiştir. Bunların en meşhûrları İbn-i Âmir el-Yahsubî, Ümmü Derdâ Es-sugrâ, Sahib-i Ebüdderdâ adıyla meşhûr Halife bin Sa’d, Raşid bin Sa’d ve daha bir çok âlimdir. Ebüdderdâ (radıyallahü anh) ayrıca tababet ilmini de bilirdi. Hastalarını tedâvi eder, gerekli ilaçları yapardı.

Hazreti Ömer’in halifeliği sırasında bir ara Medine’ye döndü. Hazreti Ömer, O’na Bedir Eshâbından olanlara verilen maaş kadar maaş bağladı. Hazreti Osman’ın halifeliği sırasında Şam’a vâli tayin edilen Hazreti Muâviye, halifeden bir kadı istemişti. Hazreti Osman bu vazîfeyi en iyi Ebüdderdâ yapar buyurarak Ona verilmesini emretti. Bu vazîfesi sırasında da ilim yaymaya devam etti. Şam’da bulunduğu sırada Kûfe’den ve diğer yerlerden çok kimse Ona fıkhî meseleler sormak üzere gelir, fetvâsını alırdı.

Hazreti Ebüdderdâ, Peygamberimizden (aleyhisselâm) Hazreti Aişe’den ve Zeyd bin Sabitten (radıyallahü anh) hadîs-i şerîf rivâyet etmiştir. Kendisinden hadîs-i şerîf rivâyet edenler, hanımı Ümmü Derdâ, Fedâle bin Ubeyd, Ebû Ümâme, Ma’dan İbn-i Ebî Talha, Ebû İdris Havlânî, Alkama bin Kays, Sa’îd bin Müseyyeb, Muhammed bin Sirîn ve daha çok sayıda hadîs âlimidir. Ebüdderdâ’nın rivâyet ettiği hadîs-i şerîfler Kütüb-i sitte’de yer almıştır.

Ebüdderdâ, ömrünü dine hizmet etmekle geçirdi. Nübüvvet kaynağından aldığı ilmi yaydı. Hazreti Osman’ın halifeliğinin son yıllarında vefât etti. Abdullah bin Selâm’ın oğlu Yûsuf şöyle anlatmıştır: “Ebüdderdâ vefât edeceği sırada ben yanında idim. Bana “Kalk benim vefât etmek üzere olduğumu halka ilân et” dedi. Ben kalkıp insanlara durumu bildirdim. İşitenler evine geldiler. Evin içi dışı insanla doldu. Sonra beni dışarı çıkarınız demesi üzerine dışarı çıkardık. Beni oturtunuz dedi. Oturttuk. Evinde toplanan büyük kalabalığa karşı şöyle dedi: “Ey insanlar Resûl-i Ekrem’den (aleyhisselâm) işittim şöyle buyurdu: “Kim kusursuz ve noksansız bir abdest alır sonra da tam bir ihlâs ile namaz kılarsa, Allahü teâlâ onun istediklerini ona ihsân eder.” Bundan sonra gelenlere namazla ilgili bir miktar daha nasihâtta bulundu. Son sözleri bunlar oldu.”

Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) “Her ümmetin bir hâkimi vardır. Bu ümmetin hâkimi de Ebüdderdâ’dır” buyurmuştur. Muaz bin Cebel (radıyallahü anh)’de vefât ederken talebesi Amr bin Meymun’a, Ebüdderdâ’nın ilminden istifâde edilmesini vasıyyet ederek, “Yeryüzü ondan daha âlim bir kimse taşımadı” buyurmuştur. Herkese iyilikle muâmelede bulunurdu. Kızgınlıkları ve kırgınlıkları yatıştırır, hep güler yüz gösterirdi. Kimseyi incitmez kimseden incinmezdi. Çok tok gönüllü ve cömert idi. Kendisini ziyârete gelen her misâfire çok ikramda bulunur, bizzat kendisi hizmet ederdi. İlmi, takvâsı, üstün ahlâkıyla ve daha bir çok vasıflarıyla çok sevilip, hürmet gösterilmiştir.

Ebüdderdâ’nın iki hanımı vardı. Birisi Eshâb-ı kirâmdandır. İsmi Hayre binti Hadred olup, Ümmüdderdâ el-Kübrâ lakabıyla meşhûrdur. Fıkıh ve hadîs ilminde âlim bir kadındı. Rivâyet ettiği hadîs-i şerîfler altı meşhûr hadîs kitabında yer almıştır. Diğer hanımı Tabiînden Ümmüdderdâ es-Sügrâ lakabıyla meşhûr olup, ismi Hüreyme’dir. Bilâl, Yezîd, Derdâ ve Nesîbe adlarında dört çocuğu vardı.

Hanımı Ümmü Derdâ şöyle anlatmıştır: “Ebüdderdâ bir şey anlatırken ve bir hadîs-i şerîf naklederken dâima tebessüm

ederdi. Bir gün sebebini sordum. “Resûl-i Ekrem (aleyhisselâm) her hadîs-i şerîf söyledikçe tebessüm ederdi” dedi.

Kays bin Kesir nakleder; “Bir gün Ebüdderdâ’ya Medine’den bir zât gelir. Kendisini ziyâret eder. Ebüdderdâ niçin geldiğini sorar. O da sizin Resûlullah’tan (aleyhisselâm) işittiğiniz hadîs-i şerifleri rivâyet ettiğinizi duydum. Onun için geldim der. Ebüdderdâ ticâret için falan gelmedin mi? der. Hayır deyince başka bir işin veya ihtiyâcın için mi geldin der. Gelen zât sadece hadîs-i şerîf almak üzere geldim der. Bunun üzerine Ebüdderdâ (radıyallahü anh) pekiyi o halde dinle diyerek şu hadîs-i şerîfi okur.

Resûl-i Ekrem’in (aleyhisselâm) şu sözleri söylediğini duydum: “Bir insan ilim, kazanmak için bir yola giderse, Allahü teâlâ ona Cennete doğru bir yol açar. Melekler, ilim peşinde koşanlardan hoşnut oldukları için kanatlarını onun altına gererler. İlim sahipleri için yerdekiler ve gökdekiler mağfiret niyaz ederler. Denizin diplerindeki balıklar bile ona duâ ederler. Âlimin âbid üzerindeki üstünlüğü, ayın yıldızlara üstünlüğü gibidir. Peygamberlerin vârisleri âlimlerdir. Bunlar dirhem ve dinar (para peşinde) koşmazlar, ilme koşarlar. Onun için onlar ilimden ne kadar fazla pay almak mümkünse o kadar alırlar.”

Bir defasında Ebüdderdâ’nın (radıyallahü anh) evine bir zât uğradı. Ona eğer burada kalacaksan sana bir yer hazırlayayım, yolcu isen geçip gideceksen sana azık hazırlayayım dedi. O zât yolcuyum gideceğim dedi. Ebüdderdâ öyle ise sana en güzel azığı hazırlayayım, bundan daha kıymetli azık olsa idi onu sana verirdim dedi. Sonra şöyle devam etti: “Bir gün Resûlullahın (aleyhisselâm) huzûruna gitmiştim. Dedim ki, yâ Resûlallah (aleyhisselâm) zenginler dünyâyı da ahireti de kazandılar, onlar hem namaz kılıyor hem oruç tutuyorlar, hem sadaka verebiliyorlar. Fakat biz fakîr olduğumuz için sadaka veremiyoruz. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (aleyhisselâm) şöyle buyurdu: “Sana bir şey söyleyeyim mi? Sen onu yapınca kavuştuğun şeye ancak onu yapanlar kavuşabilirler. Yapmayanlardan hiçbiri ona yetişemezler. Her namazdan sonra otuzüç kere tesbih (subhanallah) otuzüç kere tahmid (elhamdülillah) otuzüç kere tekbir (Allahü ekber) getir.”

Bir defasında Kureyş’ten bir zât Ensârdan bir zâtın dişini kırmıştı. Dişi kırılan zât Hazreti Muâviye’ye gidip şikâyet etti. Hazreti Muâviye helâllaşmalarını tavsiye etti. Fakat şikâyet eden kabûl etmedi. Hazreti Muâviye, o zâta Ebüdderdâ’yı (radıyallahü anh) göstererek bak bu zâta sor dedi. Bunun üzerine Ebüdderdâ (radıyallahü anh) şöyle dedi: Resûl-i ekrem’den (aleyhisselâm) işittim “Bir müslümanın bedenine bir zarar gelirde, buna sebeb olanı (yapanı) affeder, hakkını helâl ederse, Allahü teâlâ onu bir derece yükseltir. Onun bir hatasını affeder.” buyurdu. Bunu dinleyen zât Ebüdderdâ’ya bakarak sen bunu bizzat Resûl-i ekrem efendimizden duydun mu? dedi. Evet kulaklarımla işittim, kalbimle kavradım dedi. Bunun üzerine o zât o halde ben şikâyetimden vazgeçiyorum, hakkımı da helâl ediyorum dedi.

Ebüdderdâ (radıyallahü anh) bir gün Şam’da mescidde oturuyordu. Bir kişi mescide girdi ve şöyle duâ etti. Yâ Rabbi! Yalnızlıkta bana yardımcı ol, garîbliğimde bana acı. Bana azîz ve sevimli bir dost ihsân et dedi. Ebüdderdâ bu sözlerini duyunca o zâta dönüp şöyle dedi. Resûlullah (aleyhisselâm)’den işittim buyurdu ki: “İnsanlar içinde kendine zulmedenler var, bunlar gam ve keder içindedirler, insanlar arasında isrâftan sakınanlar var, bunlar iktisatlı ve mutedil hareket ederler. Bunların hesabı kolaydır. Sonra insanlar arasında hayır işlemek için yarışanlar var bunlar hesapsız Cennete girerler.”

Ebüdderdâ hazretleri; bir şahsın işlemiş olduğu bir kötülükten dolayı insanlar tarafından sövülüp, kötülendiğine tesadüf etti. “Bu adam bir kuyuya düşmüş olsaydı, siz onu çıkarmak istemez miydiniz?” dedi. İnsanlar, evet çıkarmak isterdik, deyince Ebüdderdâ (radıyallahü anh) “Öyle ise, onu kötülemeyiniz, dil uzatmayınız, onun işlemiş olduğu kötülükten sizi korumuş olan Allahü teâlâya hamd ve şükr ediniz!” demiştir. “Sen ona buğz etmez misin” diye sordular. “Ben onun kendisine değil yaptığı fenâlığa buğz ederim” buyurdu.

Ebüdderdâ’nın (radıyallahü anh) rivâyet ettiği hadîs-i şeriflerden bir kısmı da şunlardır:

“Cömertlik, îmân (yakın olmasından) sağlamlığından gelir, imânı sağlam olan Cehenneme girmez. Cimrilik de şek ve şüpheden gelir. Şüphe içinde olan Cennete giremez.”

İbni Mâce’nin bildirdiği hadîs-i şerîfde: “Cum’a günleri bana çok salevât getirin! Okunan salevât bana hemen bildirilir” buyuruldu. Bunu işitenlerden Ebüdderdâ hazretleri (öldükten sonra da bildirilir mi?) dedik de, “Evet, ben öldükten sonra da bildirilir. Çünkü, toprağın peygamberleri çürütmesi haram kılındı. Onlar öldükten sonra diridirler, rızıklandırılırlar” buyuruldu.

“Din kardeşinin arzu ettiği yemeği ona yediren kimsenin günâhları bağışlanır. Din kardeşini sevindiren Allah’ı sevindirmiş olur.”

“Sizler kıyâmet günü kendinizin ve babanızın adları ile çağırılacaksınız, öyle ise (çocuklarınıza) güzel isimler veriniz.”

“Mîzâna konacak amellerden en ağır geleni, güzel ahlâktır.”

“Bir kimse kardeşine arkasından duâ ettiği zaman, bir melek “Allah, sana da o duâ ettiğin gibi versin” der.”

“Zamanımızda şikâyetinize sebep olan şeyler, amellerinizin bozukluğundandır.”

“Her kim Kehf sûresinin başından on âyet-i kerîme ezberlerse, deccâlın ve aldatıcıların şerrinden korunmuş olur.”

“Her hastalığın başı çok yemektir.”

“Dertli mü’minin duâsını ganîmet bilin.”

“Sübhanallahi velhamdülillahi velâ ilahe illallahü vallahü ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billah” çok söyleyiniz. Zira onlar sâlih amellerdendir. Ağaçların yaprakları döktükleri gibi bunlar da hataları dökerler. Bunlar Cennet hazinelerindendir.”

“Kul bir şeye lanet ettiğinde, o lanet göğe çıkar. Gök kapıları kapanır. Giremez yere döner, yerin kapıları kapanır giremez, sağa sola gider. Gidecek bir yer bulamayınca lanet edilene gider. Lâyıksa onda kalır, lâyık değilse lanet edene döner.”

“Ey Ebüdderdâ! Cehennem ehlinin kimler olduğunu sana bildireyim mi? Her böbürlenen, kaba, büyüklük taslıyan, iyiliğe mâni olan kimsedir. Cennet ehlinin kimler olduğunu sana bildireyim mi? Her fakîr kimse ki, Allah’a yemîn etse, Allah onu doğru çıkarır.”

Ebüdderdâ (radıyallahü anh) buyurdu ki:

“Üç şey olmasa bir gün bile yaşamağı istemezdim. Bunlar sıcak ve uzun günlerde Allah için oruç tutup susuz kalmak, gece ortasında Allah için secde etmek ve meyvelerin iyisi arandığı gibi sözlerin de iyisini arayan kimselerle sohbet etmektir.”

“İnsanlar ile çok düşüp kalkan kimsenin kalbi harab olur.”

“Allahü teâlâyı görür gibi ibâdet ediniz. Kendinizi ölmüş biliniz, iyilik zayi olmaz, günah unutulmaz.”

“Aklında eksiklik olmayan hiç kimse yoktur. Çünkü dünyalıktan eline bir şey geçtiği vakit sevinir, fakat ömrünün azaldığına üzülmez.”

“Hayır, malı ve evlâdı çoğaltmakta değildir. Hayır, kulluk yükünün büyüklüğünü anlamak, ameli çoğaltmak, insanlarla oyalanmayı bırakıp, Allahü teâlâya ibâdete yönelmektir. Eğer iyilik yaparsan Allahü teâlâya hamd et, günah işlemişsen istiğfar et”

“Ölümden sonra neler göreceğinizi, başınıza gelecekleri bilseydiniz, isteyerek ne yemek yiyebilir ne de su içebilirdiniz.”

“Nasîhat olarak ölüm yeter.”

“İlminden faidelenmeyen, ilmiyle amel etmeyen âlimler mahşer günü şiddetli azâba düşeceklerdir.”

“Ölümü çok hatırlayan taşkınlıktan ve hasedden kurtulur.”

“Bir âlim ilmiyle amel etmedikçe âlim sayılmaz.”

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Buhârî (Fedâil-ül-Kur’ân bab 8)

2) Hilyet-ül-evliyâ cild-1, sh. 208

3) İzâlet-ül-Hafâ cild-2, sh. 360

4) El-İstiâb cild-3, sh. 15

5) Tehzîb-üt-tehzîb cild-9, sh. 12

6) Tabakât-ı İbn-i Sa’d cild-7, sh. 391

7) Müsned-i Ahmed bin Hanbel cild-5, sh. 243

8) Sünen-i Tirmizî (Kitab-üz-zühd bab 64)

9) El-A’lâm cild-5, sh. 98

10) Tabakât-ül-kübra cild-2, sh. 16

11) Tam İlmihâl Se’âdet-i Ebediyye sh. 998

12) Fâideli Bilgiler sh. 68

13) Tezkiret-ül-huffâz cild-2, sh. 24

14) El-İsâbe cild-3, sh. 45